

מרוקו תעודת זהות

ממלכת מרוקו (בערבית מרוקאית: المغرب אל־מַעְרַב, או المملكة المغربية אֶל־מַמְלָכָה אל־מַעְרַבִּיָּה, תרגום מילולי: הממלכה המערבית). שוכנת בקצה הצפון-מערבי של יבשת אפריקה.

מרוקו היא מונרכיה חוקתית, אחרי שנות שלטון צרפתי קיבלה את עצמאותה ב-1956, ובה פרלמנט הנבחר על ידי העם. מאז שנת 1996 הפרלמנט מחולק לשני בתים. הבית העליון מורכב מ-395 נציגים שרובם נבחרים פעם בחמש שנים. בבית התחתון חברים כ-270 נציגים. מפלגות אופוזיציה הן חוקיות במרוקו. אמנם סמכויות הפרלמנט הן מוגבלות, אבל הורחבו כתוצאה מרפורמות בשנת 1996 ובשנת 2011, כתוצאה מההפגנות.

המלך אחראי לממשלה ולצבא (בין שאר תפקידיו). משנת 1999 מלך מרוקו הוא מוחמד השישי. המלך ממנה את ראש הממשלה (ראש המפלגה הגדולה בפרלמנט) ואת חברי הממשלה. מאז אוקטובר 2021 ראש ממשלת מרוקו הוא עזיז אח'נאוש, יליד העיר תפראוט. אח'נאוש נולד בשנת 1961, שנה לאחר שניצלה אמו מרעידת האדמה באגאדיר.

בירת מרוקו: בעבר מרקש, פאס ומקנס שימשו כבירות מרוקו. מאז בוא הצרפתים למרוקו בירתה היא העיר רבאט. **שטח המדינה:** 446,550 קמ"ר, כולל הסהרה 724,000 קמ"ר (מקום 58 בעולם, פי 34 מישראל). **האוכלוסייה:** 37.5 מיליון תושבים. **דת:** 98.7% מוסלמים, 1.29% נוצרים, 0.01% יהודים. **חלוקה אתנית מוסלמית:** 40% ברברים, 60% ערבים. **מטבע רשמי:** דירהם מרוקאי, ערכו כ-0.4 שקל. **דגל:** אדום הוא הצבע המסורתי של מרוקו המסמל את קשר הדם בין הנביא מוחמד, דרך פאטימה, אשתו של עלי הח'ליפה, ובין משפחת המלוכה המרוקאית. הכוכב הוא חותם מלך שלמה.

(מתוך: ארץ מבוא השמש, יומן מסע למרוקו, בהוצאת כולנא, עמ' 25. הנתונים נכונים למרץ 2023)

סמלה של ממלכת מרוקו

מה בספר המסע נעם אבן

כשנפתלי צלצל והציע להצטרף למסע למרוקו ולתעד אותו, היססתי. בתי אמורה ללדת את נכדתנו השנייה ב-30 בינואר. שאלתי לדעת רעייתי ובתי ושתייהן הביטו בי בצורה די מוזרה. מה בדיוק אתה שואל? לרגע יש תחושה שתפקידך בלידה משמעותי במיוחד. בקיצור, אמרו לי, בוודאי שתצטרף. לא רואות אפשרות אחרת שתגיע למרוקו ועוד עם קבוצה כל כך איכותית (ציטוט מדויק).

הודעתי שאצטרף ברצון רב. תמר, נכדתי, נולדה בשבת 28 בינואר. לשדה התעופה הגעתי בידיעה שהכול בסדר.

במהלך ההיערכות להכנת תוכן עניינים לתיעוד המסע קיבלנו לידינו את הספר של כולנא **ארץ מבוא השמש**. לקט מסודר ומרשים של מקורות, פיוטים ושירים לצד תוכנית מפורטת לפי ימים ותחנות במסע. בשני ימי ההכנה הסתבר שמדובר במסע ראשוני, רציני, עמוס פעילות ומאתגר בהעלאת שאלות ובעיבוד מידע שבהחלט משמעותי לכל אחד ואחת בחייו האישיים ובתפקידיו בתנועה ובארגון.

בהתאם להכנה ולספר הרקע שמהווים בסיס תוכן רציני ומקיף, אתמקד בתיאור המסע יום אחרי יום, תוך התייחסות קצרה לכל תחנה. ההתייחסות קצרה כדי להזכיר מה היה לנו, ובספר **ארץ מבוא השמש** אפשר למצוא הרחבות ומקורות.

למעלה מחמש שנים מאז הצטרפתי למשלחת של פורום הנהלת מועצת תנועות הנוער. חלק ממשתתפי המסע איני מכיר. כצופה מן הצד אני שואל את עצמי: מה מידת ההיכרות של חברי וחברות הפורום עם כל שותפי המסע? מן הסתם, אקבל תשובה.

לצד תחנות המסע תיארתי התרחשויות במהלך הנסיעה (בעיקר באוטובוס) ובמפגשים הפנימיים. הועלו נושאים מהותיים והדיונים ממוקדים ומעניינים. מקווה שהתיעוד יסייע בזיקוק רעיונות בהמשך.

פרק נפרד הוקדש לדברים שכתבתם אתם ואתן - משתתפי ומשתתפות המסע. בהזדמנות זו תודה על ההיענות. מעניין מאוד לקרוא ולהתרשם מהדברים המשמעותיים והמלמדים שהועברו.

למעלה מ-1,500 תמונות הועלו לאלבום המסע. נאלצתי לבחור מבין כולן, אשר מספרות את סיפור המסע לפרטיו, את המעט שניתן לצרף לספר התיעוד.

ולסיום, אקדים את דברי הסיכום. חוויית המסע הייתה ראשונית ומיוחדת. חברי יחדיו הכנה וארגון מקצועיים של שלומית וטל והדרכה משובחת של קובי, כאשר תובנות מרוקו משולבות בהעלאת נושאים פנימיים שמאד רלוונטיים לתנועות הנוער.

אשר לקבוצה - זכיתי לראות מהצד כיצד מתגבשת קבוצה של בעלי תפקידים מרכזיים ומובילים שיודעים לשוחח ולהקשיב, לבלות וללמוד. לרקום קשרי חברות, שיוכלו להוביל לעשייה משותפת בהמשך.

מרקש, אותיות בעברית בחנות כלי קרמיקה

למדנו פרק בקיום משותף, בסובלנות ובכבוד הדדי.

נפתלי דרעי
מזכ"ל מועצת תנועות הנוער בישראל

כשעלה הרעיון לצאת במשלחת למרוקו חשבתי על שני היבטים. ראשית מרוקו, ארץ הולדת הורי ומשפחתי. מורשת קסומה שגדלתי עליה ובתוכה ויצאתי לתרבות ארץ-ישראלית שעיצבה את חיי. ושנית, הכורום - מועצת תנועות הנוער בישראל והארגונים שהצטרפו אלינו. קבוצה משמעותית, חזקה ומגוונת, ומה תהיה משמעות המסע מבחינה מעשית? בדרך המשך לעשייה בכיוון של היכרות ושיתופי פעולה? לאורך כל המסע המשיכו ההיבט האישי המשפחתי וזה הקבוצתי להדהד וקעת, עת סיכום, דומה שהיו לאחד.

מורשת יהדות מרוקו מלמדת אותנו פרק בקיום משותף, בסובלנות ובכבוד הדדי. הלכנו ברחובות הרובע היהודי, ביקרנו בבתי עלמין עתיקים ונסענו להרי האטלס ולעיר א-סוויירה לגדות האוקיינוס, בה חווינו במשותף מפגש מרגש עם מוזיקאים בני המקום שהיטיבו לנגן ולשיר פיוט יהודי רב-שנים.

בשיר שקרא קובי במפגש הסיכום, כתב מואיז בן הראש:

"... נַע וְנָד / בְּתוֹךְ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל / בְּתוֹךְ אֶרֶץ מְרוֹקוֹ / וּבְשֵׁנֵי הַקְּצוֹזֹת / בֵּית."

בסיוורים במלוא במרקש וכשהאזנו לפיוט מפי הדובר הסופי בא-סוויירה הרגשתי - בית. גם השולחן שלנו, הנהלת מועצת תנועות הנוער, מלמד אותנו פרק על קיום משותף, התגברות על חילוקי דעות בדרכים של הקשבה והכלה, הירתמות למיזמים משותפים ברוח המיוחדת של תנועות הנוער, בצמתים המשמעותיים בהם נדרשת עשייתנו בחברה הישראלית.

ישבתי במפגשי השיח שלנו במהלך המסע והקשבתי לחברות ולחברים שמדברים מנהמת ליבם, מספרים על קשיים ועל התלבטויות ומצפים מעצמם ומשותפי המסע לעשייה משותפת. כעת, אחרי שובנו לישראל וכשחוויות המסע שוקעות ותופסות מקום של כבוד בזיכרון האישי והמשותף, אנחנו נדרשים לבחון ברצינות ובאחריות את אפשרויות שיתופי הפעולה והיוזמות שנוכל להוביל.

כבר למדנו לאורך השנים, שכאשר אנחנו מזהים שנושא מסוים הוא משמעותי ורלוונטי לתנועות הנוער אנחנו יודעים לרתום את הפעילים ואת השכבות הבוגרות בתנועות ויודעים לשתף פעולה עם גורמים בליבה של מדינת ישראל.

החיבור המיוחד שזכינו לו במסע, בעיקר באמצעות קובי, הוא בין האישי והמשפחתי לקהילה ולעם היהודי. חיבור למסרים של הכרה באחר ובתרבותו ויכולת להכיל ולשתף פעולה. גיבוש של זהות שבתוכה יתקיימו בכפיפה אחת דתות שונות וראיית עולם מגוונת. החיבור הזה הוא הבסיס ליציאה לפעולה משותפת בעתיד. אנחנו, כמועצת תנועות הנוער, נדע להוביל תהליכים חברתיים וחינוכיים באחריות, בהתלהבות ובראייה לטווח ארוך.

תודה והערכה לשלומית וטל על ארגון חכם ומקצועי של ההכנה והמסע המיוחד למרוקו, ותודה לארגון 'כולנא' ולקובי, מדריך משובח, על הובלת המסע בהתלהבות, בחוכמה, בידע רב וביכולת הדרכה ייחודית.

חובה מוסרית וערכית להוביל מהלך.

קלי כהן
יו"ר מועצת תנועות הנוער בישראל ומזכ"ל
תנועת הצופים

פעמים החלטות מתקבלות בחטף מבלי שהשקענו בהן מחשבות רבות ועמוקות, ההחלטה לצאת למסע למרוקו הייתה החלטה שכזו. מבלי להסס מבלי לבדוק משמעויות, מבלי להיוועץ באף אחד או אחת, התשובה הייתה מהירה וקצרה, כן אני מצטרף. לא ידעתי למה לצפות, לא בניתי ציפיות מלבד התרגשות שהלכה ונבנתה עד למפגש בשדה התעופה. מרוקו הייתה מין יעד קסום, בלתי ניתן להשגה, יעד טעון עם הרבה מסתורין. אי הוודאות הובילה אותי אל המסע כנער היוצא להרפתקה.

היו לי לא מעט ציפיות מההזדמנות שניתנה לנו כקבוצה. קבוצה המתיימרת להיות מנהיגות מובילה ומגוונת של עולם תנועות הנוער בחברה הישראלית. נשים וגברים צעירים ומבוגרים, ראשי ארגונים ותנועות ואורחים עם ערך מוסף, אמורים היו ליצור את התשתית להמשכה של שיחה שתעצב את המשותף לנו לשנים הבאות. ההזדמנות כזו.

רבות דובר על "האוטובוס" והדינמיקה שנוצרה בשעות ארוכות של מסע חוצה כבישים ותרבויות. האוטובוס שהוא מראה של החברה הישראלית המשתקפת דווקא במרוקו

הרחוקה. מראה החושפת חולשות, מראה המציגה עוצמות, וכל זה מהתבוננות באחר תוך למידה על השונה מתוך סיפור שבהווייתו המקומית כל כך זר ממה שהבאנו איתנו לתוך האוטובוס שלנו.

הציניות שמהווה מנגנון הגנה מערבי קלאסי נדחקה במאמץ רב על מנת שנוכל ליהנות, ללמוד ולחוות את הכאן ועכשיו ולהתמודד עם השאלה הבסיסית - למה כאן זה עובד, אל מול התשובה הכי אותנטית שיש - כי ככה זה במרוקו.

אני כותב את הסיכום שלי ימים ארוכים אחרי שובנו, כשהמחשבה המהדהדת בראשי מושפעת משמעותית מהנעשה ברחוב הישראלי. עיתות משבר היוו קרקע פורייה ליצירת מכנה משותף ולבנייה של חזית אחת משותפת, בה מניחים לרגע את המחלוקות ומפנים מבט קדימה אל הצפוי ואל מה שמתבקש שיקרה ואז במאמץ משולב יוצרים מציאות חדשה אשר יכולה למשבר.

האם אנחנו יכולים/רוצים/צריכים להוביל את המהלך מחולל השינוי בחברה הישראלית מתוך האוטובוס שלנו? לטעמי התשובה ברורה. מעל הבדלי התפיסות, מעל המחלוקות בשם השוני והגיוון יש לנו חובה מוסרית וערכית להוביל מהלך שנדרש היום יותר מתמיד!

יש לנו משימה משותפת. להפוך את החברה הישראלית למכילה יותר, מגוונת יותר שנשענת על נרטיב ישראלי חדש. נרטיב המשלב תרבות, מסורת, זהות וזיקה למקום המיוחד בו בחרנו לחיות את חיינו.

כי אין לנו ברירה.... "ככה זה בישראל".

למה מסע?

שיחה עם שלומית רונן ליבנה וטל מדר, מארגנות המסע ומנהלות המשלחת (מלון רדיסון-בלו, השדרה המרכזית - מוחמד החמישי, מרקש)

ביום השישי למסע ישבתי עם שלומית וטל לשיחה על היבטים שברוח. לא עת סיכום עדיין אבל דומה שזה הזמן להביט על ההכנה ועל ההתארגנות למסע. אחרי מפגש הסיכום בישראל נשב שוב לשיחה מסכמת עם מארגנות המסע למרוקו, על תכנון, על מהלך המסע ועל מסקנות בעקבותיו.

העליתי כמה שאלות והשיחה זרמה. למה מסע למרוקו? איך התארגנה התוכנית שאנו חווים בימים אלה? מה המשמעות של להכין מסע כזה? האם שונה מארגון מסע לפולין או לאירופה?

"ראשית" פתחו שלומית וטל יחד, "יש ארגון המסע לפני מפגש זום עם קובי ויש ארגון אחרי המפגש". לפני המפגש התייחסו לנסיעת המשלחת כמו לכל נסיעה אחרת של משלחת במת"ן. "השיחה תרמה להבנה שמדובר במסע אחר. ארגון אחר, לו"ז שונה ותכנים מאוד ייחודיים".

שלומית מספרת שראתה פרסום של פדרציית סן פרנציסקו שטיילו בהדרכת קובי במרוקו. התקשרה לנציג הפדרציה בישראל וביררה כיצד להגיע אל קובי. כבר במייל הראשון קובי התלהב מהרעיון של מסע למזכ"ל תנועות הנוער. "מבחינת קובי לא היה ספק. הרעיון המרכזי של המסע הוא: הזהות והמורשת של יהדות מרוקו".

טל חיברה לנושא את ההיבט התנועתי, בעיקר דרך **נוער בסערה: תנועות הנוער היהודיות במרוקו** ספרו של ד"ר אריה אזולאי. "ככל שהתקדמתי בקריאה" מספרת טל, "הבנתי שיש כאן תופעה מדהימה בהיקף ובתכנים, לא מוכרת וראויה להתייחסות של ממש".

היה ברור, הן מוסיפות, שחייב להיות מדריך עם שיעור קומה, אחד שיתאים למזכ"לים והמזכ"ליות של התנועות והארגונים. "ברגע שהתחברנו לקובי הרגשנו כמו ב'חובת התמסרות'. הוא יודע להוביל וביחד אתו אפשר לבנות מסע ראוי".

ובכל זאת, אני שואל. לפני המפגש עם קובי. איך זה התחיל, למה עלה רעיון לנסוע למרוקו?

הרעיון בתחילה היה של 'שולחן לומד'. ללמוד להכיר את מדינות האזור בעקבות הסכמי אברהם. עלתה גם מחשבה על משלחות ואולי מחנה קיץ משותף. לא ממש ברור. מהר מאוד הסתבר שאין לנו חיבורים לקשרים שיובילו לעשייה משותפת. כנינו גם לשותפינו הגרמנים ותשובתם הייתה שאם נוכל לעזור להם הם ישמחו.

מצד אחד הבנו שלא נוכל להגיש תוכנית כי אנחנו לא יודעות מספיק. מצד שני היה ברור שצריך מסע משותף של מת"ן. על הפרק היה מסע ל-80 שנה למרד, או מקדוניה.

מסע שבמרכזו האתוס היהודי-ציוני. רצינו להציג תוכנית, שבמרכזה אפשרות של מפגש אנשים עם אנשים.

למעשה, כבר חשבנו לצאת למסע שמציין 80 שנה למרד במרץ 2023. אבל זה לא נראה לנו מספיק. הצענו לנפתלי שנעשה מסע למרוקו והוחלט שנלך על זה.

המפגש עם קובי סידר את ההבנה שזה מסע מיוחד וראוי. קובי שלח חומרים ודייק לנו מסרים. את ימי ההכנה הכנו לבד וקובי ברח על היוזמה והתוכן.

התחלנו בכך שיש כאן סיפור ציוני מיוחד של תנועות נוער. בהמשך למדנו על המשמעות המיוחדת של הציונות בשילוב המורשת והמסורת בזהות של יהדות מרוקו. ישבנו עם נפתלי והוא העלה את עניין המסורתיות והחיים המשותפים של יהודים וערבים במרוקו. מבחינתנו, בהסתכלות על מועצת תנועות הנוער, יש כאן אפשרות למפגש מיוחד בין יהודים לערבים ובין חילוניים לדתיים. נצא למסע ונראה משהו שלא מובן מאליו שיכול להתקיים.

את ההכנה בנינו כך שתהווה בסיס של ידע והבנה על אודות המדינה, והתרבות המיוחדת אליה אנחנו יוצאים. סיפור המסורתיות נחשף בפני בעיקר אחרי השיחה של ד"ר דוד ביטון והדברים המרגשים של מאיר בן שבת כשסיפר על הנאום בחתימת ההסכם (בשילוב של מרוקאית ועברית) ועל מעמד התפילה בבית הכנסת, כשהוא עומד במקום בו נהג אביו להתפלל.

אשר להרכב המשלחת, היה ברור מהשלב הראשון שהכוונה לנסיעת מזכ"לים. התנועות הגדולות קיבלו אישור להוציא שניים לתנועה. שאפנו לכך שישתתפו במסע כל התנועות והארגונים שמסביב לשולחן תנועות הנוער. אם רוצים לייצר מהלך מרחבי לתנועות, המזכ"לים חייבים להיות שותפים.

לשמחתנו הייתה התייצבות מרשימה של התנועות והארגונים שמחוברים למת"ן. זה לא עניין של מה בכך. נמצאים איתנו אנשים שנקרעו מסדר יום קשה ומורכב, אבל הגיעו לכאן. במיוחד מזכ"לים חדשים ואימהות לילדים קטנים שהתייצבו למסע.

מתבקש לשאול: יכול להיות שהשולחן יעבור שינוי תוך כדי ובעקבות המסע?

"קודם כל כבר עברנו שינוי. מכירים טוב יותר. קרובים יותר. ראינו ורואים כאן חיבורים שלא קרו קודם לכן." השיחות באוטובוס, מוסיפות טל ושלומית, היו מרשימות ורציניות וברור שיהיה להן המשך. כך, למשל, חברים העלו נושא חינוכי מסובך ובעצם רצו לשמוע התייחסות ועצות מהחברות והחברים.

"העובדה שאנשים נחשפים ומשתפים היא חלק מתהליך של אפשרויות לעבודה משותפת ולחשיבה משותפת. ביום-יום יוכלו להרים טלפון ולהתייעץ. זה מאוד חשוב למשמעות של הפורום הזה."

האם מרוקו היא מעין טריגר (מעין הרחקת עדות, כאשר בתנאים המיוחדים של המסע בעצם מתעמקים בבעיות שלנו בבית) להמשך פעילות בישראל?

"כן. ובפרפראזה לשיר 'השביל הזה מתחיל כאן', אז אנחנו כמת"ן כבר על השביל וממשיכים. אפשר שהשביל האישי, לפחות אצל חלקנו, מתחיל כאן או תופס כאן כיוון חדש. זה משהו שיחזק את שולחן מת"ן. כשמכירים טוב יותר ומשתפים אחד את השני, נוכל לצאת למשימות משותפות."

טל ושלומית רואות את המסע כחלק מרצף. נקודת שיא ואולי נקודת מפנה אבל חלק מהרצף.

בהיבט התוכן, ההעשרה - המסע הוא אירוע מכונן. אפשר לראות כאן תהליכים שנובעים מהתוכן ומהחשיפה לתרבות ולחיים שאינם מוכרים בהווה ממנה אנחנו באים.

האם המסע יוביל לעשייה משותפת בהמשך? ימים יגידו. ברור שחייבים לתחזק את הדינמיקה שנוצרה כאן בימים האחרונים.

שלומית רונן ליבנה

טל מדר

שני ימי הכנה

ימי ההכנה התקיימו במלון כפר המכביה ברמת גן.

ביום ההכנה הראשון, בהרצאה הראשונה, קיבלנו סקירה היסטוריוגרפית של מרוקו. הרצאה של אלי פדידה, מדריך בחברה הגיאוגרפית. אלי, מורה ומנהל בית ספר שהחליט עם פרישתו להקדיש את מירב זמנו להדרכות במרוקו בה נולד, משתף אותנו בזיכרונות ילדות:

אימא שלי, זיכרונה לברכה, תמיד אמרה לי: אני חסרה את התפוזים של מרוקו. ואני אמרתי לה אימא תפסיקי. התפוזים של מרוקו? אנחנו כאן בארץ זבת חלב ודבש. ואימא עונה לי: יה איבני, זה מה שאני יודעת.

בשנת 1992 יצאתי עם משלחת של 12 מדריכים ללמוד לקראת הדרכה במרוקו. הגענו למרקש, שם, סביב הכיכר הגדולה, עגלות עם תפוזים. לקחתי כוס מיץ תפוזים, שעלה לי 20 אגורות. שתיתי, גן עדן. כשהגעתי הביתה, אל אימא, ירדתי על הברכיים. "אימא שליחה, את צודקת, אין על התפוזים של מרוקו."

אלי עמד על ההבדלים בין חלקי מרוקו ועל תרבויות שונות שנחווה בערים הגדולות ובאזור הרי האטלס. מרוקו היא ארץ של ניגודים. רבעים עתיקים שאתה מהלך בהם בין סמטאות, שווקים צבעוניים ומזמינים ובערים הגדולות מועדונים וחיי לילה עשירים.

בסיום ההרצאה נתן כמה טיפים לגבי התנהגות במרוקו, ברחובות הערים ובמיוחד בשווקים (בהקשר של משא ומתן על מחירים). למעשה, סיכם, אתם לא מוגבלים במרוקו. לא בלבוש ולא בדיבור חופשי בעברית. רק אל תעליבו בהתנהגות מתנשאת. גם בשוק - תתמקחו, אבל אל תגזימו. ותקנו בחנויות, מחכים לכם שתבואו ותקנו.

בהרצאה השנייה באותו יום פגשנו את ד"ר אריה אזולאי. פעיל מרכזי בתנועת דרור במרוקו. עלה ארצה בהכשרה לקיבוץ דורות. היה פעיל מרכזי במפלגת העבודה (עוד בימיה כמפא"י), ראש עיריית אשדוד ושליח הסוכנות לצרפת. אריה (בן תשעים בעוד כמה חודשים), החליט להשלים לימודי דוקטורט בשנת 2008 ופרסם בשנת 2012 את המחקר כספר: **הנוער בסערה, תנועות הנוער היהודיות במרוקו.**

אריה פתח: מרוקו ארץ תיירותית נפלאה, מהממת, ויש לה היסטוריה שקשורה בעבודות עם הקהילה היהודית. תקופות עם הרבה בעיות, הרבה רציחות. אבל גם הרבה נחת.

במרוקו תזכו למפגש מרתק ומלמד. תקופה, תנועות ואירועים שלא מוכרים לרובנו בכלל. משנת 1944 הייתה פעילות מאוד מגוונת וענפה של תנועות נוער קהילתיות וחלוציות במסגרת הקהילה היהודית בערי מרוקו. ילדים ובני נוער השתתפו בקביעות בפעילויות ובעיקר במחנות קיץ באזור הרי האטלס.

התנועה שאפה גם בזמן המועט שהיה לה להקיף את כל חייו של החניך להרחיב את החינוך שניתן לו במשפחתו ובבית ספרו ולעצב את אישיותו הפיזית והרגשית באמצעות יצירת חוויות, גיבוש אידאולוגיות. (מתוך: אריה אזולאי (2012) נוער בסערה: תנועות הנוער היהודיות במרוקו, מוסד ביאליק, עמ' 20).

התנועות הציוניות מכוונות את בני הנוער לעלייה למדינת ישראל שרק קמה. בחורים ובחורות עולים במסגרת הכשרות ללא משפחותיהם, חלק מהמשפחות עולות אחרי הילדים וחלק לא. התגובות בין המשתתפים מלמדות עד כמה לא מוכרות לנו תנועות הנוער במרוקו. אריה היטיב לתאר אווירה ופעילות חלוצית וקהילתית במקביל. תנועות שהכתיבו את מגמת העלייה לישראל וההשתלבות במפעל הציוני. לא פעם, כפי שתיאר, היו אלה הצעירים הפעילים בתנועות שמשכו את כל משמפחתם לקום ולעזוב, לעלות לישראל.

ביום ההכנה השני צללנו לתיאור מרתק של גיבוש ההסכם עם מרוקו במסגרת 'הסכמי אברהם'. מאיר בן שבת, שהיה ראש המועצה לביטחון לאומי וניהל את המשא ומתן, סיפר על המהלכים (עליהם ניתן לדבר) מול שלטונות מרוקו. מאיר תיאר בשפה עשירה וציורית את המפגשים הפורמליים והלא-פורמליים, את הזיכרונות שהציפו אותו כמי שנולד וגדל במרוקו כשנחת במדינה, את התרגשותו בעת תפילה בבית הכנסת בו התפלל אביו. מאיר השמיע לנו את נאומו, במרוקאית, בחתימת ההסכם. מבחינתו מדובר בסגירת מעגל משמעותית - בהיבט האישי של יליד מרוקו שמחדש את הקשר עם ארץ הולדתו, ובהיבט הלאומי כמי שמוביל משא ומתן בשם מדינת ישראל ומגיע לרגע המרגש של חתימת ההסכם ויציאה לדרך של שיתוף והכרה הדדית. כדבריו:

עמדתי והתפללתי בבית הכנסת, במקום בו עמד אבי בתפילתו, לפני שנים רבות. דמעות עלו בעיני.

זה היה מפגש מיוחד עם אדם מרתק.

ההרצאה השנייה של ד"ר דוד ביטון, איש ירוחם, ממובילי ארגון כולנא [בית למפגשים עם עומקה ורוחבה של מורשת יהדות מרוקו בפרט ויהדות ארצות האסלאם בכלל]. מת"ן חברו לכולנא לארגון המסע במלואו. קובי יפרח, ממובילי הארגון, ידריך אותנו לאורך המסע.

בתחילת הרצאתו דוד מלמד אותנו פיוט של ר' שלמה אביטבול:
יפה ותמה תורה תמימה, הנעימה / מי יוכל להעמיק בסודך סוד אלהים חיים...
כשתגיעו לבית העלמין במרקש ותעמדו מול קברו של ר' שלמה אביטבול, הוא מציע, פתחו בשירת הפיוט. התדהמה על פניו של קובי תהיה שווה את ההשקעה.

דוד מתעמק בשאלת המסורתיות ומשאיר שאלה פתוחה באוויר: לאן נעלמה המסורתיות שכה אפיינה את יהדות מרוקו, כפי שתראו לאורך כל המסע? הוא סיפר:

מאיר (בן שבת) ואני למדנו באותה כיתה. וכשהוא עמד מול מלך מרוקו באירוע חתימת ההסכם, על מה דיבר? האם על מדינת ישראל וסמליה? לא. הוא סיפר על הוריו, על חייו בין ערביי העיר ויהודי הרובע ועל בית הכנסת בו התפללו. כי זו המציאות שעיצבה אותו ובשמה הוא מייצג את ישראל שחותמת על ההסכם.

מהות המסורתיות באה לביטוי גם בפסיקות של הרבנים המסורתיים, שמיטיבים לראות את בני עמם, את הקשיים ואת המגבלות, את המשפחה ואת הרצון לחיים טובים ובשם אלה הם מצליחים לחבר את היהודים להלכות ולמסורת.

דוד הצליח לתפוס את מלוא תשומת הלב כשסיפר על המפגש שלו בתיכון הממלכתי בירוחם עם תלמידי י"א², והקושי שלהם להבין את הזרמים ביהדות. כיצד הסביר להם - דרך שאלות על אורח חייהם החילוני ומנהגים שנשמרו אצלם, כמו לצום ביום כיפור, להתרגש בביקור בכותל, לשים כיפה על ראשם כשנכנסים לבית כנסת - מהי בעצם מסורתיות שמאפיינת את אורח חייהם, בו משתלבת החילוניות עם מסורת ויחס של כבוד לדת.

כשהוא מתאר פסקי הלכה של רבנים הצליח דוד להבהיר את הקשר העמוק של הקהילה לרבניה ואת חשיבותם בקהילה:

עד לפני כמאתיים שנה הקהילה הייתה מכתירה את רבני הקהילה. היו גדולי ישראל שהקהילה הודיעה להם - אתם מפוטרים. כי לא התאימו לשגרת יום יום בקהילה, על צרכיה.

המסורתיות היא במהותה - סוד הצמצום. היא תוצר של דיאלוג מתמיד בין הרב לקהילה. כבר לפני למעלה מ-80 שנה הגדיר הרב יוסף משאש: עדיפות מעט מצוות להרבה אנשים ולא הרבה מצוות למעט אנשים.

דוד מתבל את הרצאתו במושגים ומובנים. מפגש מיוחד מאוד, מעלה שאלות ובהחלט מעורר סקרנות לקראת היציאה למסע.

בסיום היום טל מקדישה זמן למידע טכני ולפרטים חשובים. מזוודות, ויזות, הצהרת בריאות, המרת כסף, מזג האוויר הצפוי. פונה לכולנו ומבקשת: **תתמסרו במסע הזה. תבואו בראש פתוח, ללמוד ולהכיר.**

תחושת המסע הקרב ובא מורגשת באוויר החדר.

נחתנו בקזבלנקה

המסע בעיני המדריך

שיחה עם קובי יפרח

(יום חמישי, 2.2.2023, יום רביעי למסע, באוטובוס בדרך למרקש)

קובי, מדריך המסע, יליד דימונה, חי עם רעייתו ובתו במרקש.

היציאה למסע במרוקו, יכולה להתאים לכל קבוצה?

יכול להיות שכן. אבל לא בדקנו את זה. אנחנו (כולנא, מסעות זהות) לא רואים את עצמנו כסוכנות נסיעות. הצבנו מטרה לקחת ארגונים חברתיים שנמצאים כבר בתהליך של חיפוש הטוב המשותף בחברה הישראלית ומרוקו היא דוגמה של טוב משותף.

זה שהקבוצה כבר נמצאת בתהליך, גם אם רק בתחילתו, מאוד משמעותי מבחינתנו.

כשהקבוצה כבר בשלבים מתקדמים של תהליך - רואים קבוצה ששותפיה יודעים לנהל שיחה, לקבל ולהכיל מרחב מגוון. קבוצה שנמצאת בראשית תהליך - מרוקו זה כמו 'בום' לכל החברים והחברות.

האם מצד אחד רוצים להכיר וללמוד על יהדות מרוקו, ומצד שני מחפשים להרחיק עדות כדי להגיע לדיונים על עצמנו ועל ההווה בה אנו חיים (בכל ארגון ובמדינת ישראל)?

מסכים. במסע יש גם יכולת לגעת בהיסטוריה יהודית, בסיפור של קהילות ומסורות שבדרך כלל לא שמעו אותו ומעניין גם מדוע לא שמעו. כדבריו:

המסע הזה, לתפיסת קובי ולתפיסת 'כולנא', הוא **מסע בין שווים**. יהודים וערבים; דתיים, חילוניים ומסורתיים. כולם לומדים להכיר את כולם. זה משהו שרואים ומבינים במסע הזה. ומבינים במיוחד במשלחת שלכם, של מועצת תנועות הנוער. כל ישראל כאן - בקבוצה.

ומי שלא מחובר אישית, מה מרוקאי בו? איך מתחבר למהות המיוחדת?

הניסיון מלמד אותנו שוב ושוב שלכל אחד יש כיוון (אוהב אוכל מסוים, יש לו חברים, מכיר מסורת כזאת או אחרת...) וכאן מתחברים דרך הכיוון האיש. ראינו כבר כאלה שלא התחברו עד שהגענו למוזיקה וכאלה שהתחברו רק אחרי מפגשים ישירים עם אנשי קהילה באחת הערים. חיבור שראינו כמעט בכל מסע היה דרך בתי העלמין וסיפור הרבנים והצדיקים שמרכזיים כל כך ביהדות מרוקו.

בפרספקטיבה של קבוצות. הרי כאן יש קבוצה שבה כל אחד הוא מנהיג מרכזי בארגון/בתנועתו. יש כאן ייחודיות שאתה מרגיש?

נכון שיש כאן קבוצה מיוחדת בהיבט של המקום ממנו כל המשתתפים הגיעו. כולם מנהלים ארגונים וזה אומר שבשגרת יומם הם גם מאוד עסוקים וגם דומיננטיים עבור

כל מי שעובד איתם. יש משהו מיוחד בקבוצה שלכם. מדהים בעיני. לא יודע לדייק על מה לנעוץ את הסיכה.

יכול להיות שזה התהליך שעברתם במשותף. וברור שכולם כאן חווים את החיים בישראל כמשהו שהם אחראים עליו במידה מסוימת. בכלל אין שאלה אצל החברות והחברים. ברור לכל אחת ואחד כאן שאתם חלק מהחברה וכעת השאלה: איך נתקן ביחד. האנרגיות כאן שונות מקבוצות אחרות. משהו בשל יותר, מבין ומכיל, יותר מקבוצות אחרות שהדרכתני.

הציפייה שהמסע הזה יתרום לעתיד של עשייה והסתכלות אחרת - היא ריאלית בעיניך, מניסיוןך?

כן, בהחלט. המסע הזה, בסופו של דבר, נוגע באחוזים משמעותיים בחברה הישראלית ובתנועות הנוער. אם רוצים שאדם יחוש שייכות צריך לספר את הסיפור שלו.

אם בתנועות הנוער יעמיקו גם במורשת ובמוצא ובסיפור הקהילתי זה יכול להיות בסיס להתייחסות אחרת לפריפריה ולקהלים שלא תמיד מחוברים לתנועות. קובי מחיך. "לא ממש רציני שאני מדבר על תנועת הנוער כמבין גדול. אבל, זו דעתי."

אם לי כילד, הוא ממשיך, הייתה אפשרות של תנועת נוער שמכילה את המורשת שלי הייתי מרגיש חלק מתנועה כזאת.

כך למשל, תנועה כמו בני עקיבא, שהייתי בה כמה חודשים, אם תשכיל להכיל את הסיפור והשורשים של קהילות שלא ממש מדוברות בשיח הישראלי, זה יוכל לעשות טוב לתנועה ולכולם. כך גם בכל התנועות האחרות.

בזכות ההכלה אפשר לנהל דיאלוג בין שווים. ודיאלוג כזה מצמיח היועצות משותפת, יעדים משותפים וחיים משותפים. "מעניין יהיה לשמוע" מסכם קובי, "אם יתפתחו מיזמים, אולי פעילות משותפת, בעקבות המסע. גם זה יהיה שכרי."

בדבריו ובתפיסתו מזכיר לי קובי אירוע שהיה לפני שנים. במסגרת חידון של סגל שירות בתי הסוהר הוזמן לבמה ג'ורג' סמעאן, מוזיקאי מחונן מכפר ג'יש (גוש חלב). ג'ורג' פתח ואמר: תמיד מזמינים אותי לשיר ולדבר על דו-קיום. אבל אני רוצה רק לשיר ולדבר על קיום, לא על דו-קיום. **קיום משותף של כולנו.**

פאס, קובי מספר על הקהילה, בבית הכנסת 'אבו דנאן'